

Contractor safety: wie betaalt de prijs?

Zin en onzin van VCA

Verslag van de CGC, NVVK en Essenscia bijeenkomst op 24 januari 2008

Mat Jongen¹ en Paul Swuste².

Inleiding

“Contractor safety: wie betaalt de prijs?” “Zin en onzin van VCA” was de titel van een bijeenkomst die door de Contactgroep Gezondheid en Chemie, de Nederlandse Vereniging voor Veiligheidskundigen (NVVK) en Essenscia³ werd georganiseerd in Antwerpen op 24 januari 2008.

Aanleiding waren enkele recente ongevallen in Nederland - het instorten van een steiger in de Amercentrale - en de discussie over de vernieuwing van de VCA (Veiligheid, gezondheid en milieu Checklist Aannemers) die in Nederland en ook in België de gemoederen bezig houdt. Bovengenoemd ongeval heeft met name veel impact gehad door de discussie bij de rechter over wie uiteindelijk verantwoordelijk is voor de schade als gevolg van een ongeval: de hoofdaannemer of de opdrachtnemer en eventueel diens onderaannemers.

Veilig werken met (onder)aannemers is voor de chemische industrie - gezien de grote risico's - een essentieel onderdeel van de bedrijfsvoering. De afgelopen decennia hebben een steeds grotere specialisatie van werkzaamheden laten zien met als gevolg een sterk toegenomen uitbesteding van werkzaamheden en een toename van het aantal aannemers en onderaannemers.

Vragen die tijdens de workshop aan de orde kwamen: heeft de VCA effect, wat is de kwaliteit van de audits, vergroot het de administratieve lasten niet te veel, versterkt het de samenwerking tussen opdrachtgever, aannemer en onderaannemer? etc. Verschillen tussen België en Nederland zijn aan de orde gekomen door twee sprekers uit België en twee uit Nederland, zowel opdrachtgever als aannemer, uit te nodigen.

België

“Hoe kunnen wij gezamenlijk werken aan een veilige werkomgeving als gelijkwaardige partners met als basis de VCA” was het thema van **Jean-Pierre Partoens**, veiligheidskundige van Cegelec, een internationaal werkende contractor met veel ervaring met VCA. Cegelec heeft een tiental hoofdactiviteiten die het uitvoert met - alleen al in de Benelux - zo'n 2300 werknemers. Cegelec heeft certificaten voor VCA**, ISO 9001, etc. Hij schetst waar de bedrijfstak vandaan

kwam: ze hadden een reputatie van 'cowboy'-bedrijven die veel ongevallen veroorzaakten. Die reputatie uit het verleden hangt nog steeds om de bedrijven ook al zijn het al jarenlang professioneel gerunde bedrijven met een veel beter ongevallen track record dan uit de zonet beschreven historie. Hij is een warm voorstander van de VCA omdat dat zoveel te weeg heeft gebracht op het gebied van veiligheid. Er is veel lof voor goede contractors en zelfs prijzen voor bedrijven met de beste veiligheidsprestaties. En cruciaal: bij opdrachtgevers is doorgedrongen dat veilige bedrijven ook iets duurder mogen zijn. En toch werkt het systeem nog steeds niet optimaal: opdrachtgevers doen nog steeds zelf audits en vragen steeds weer dezelfde vragen die eigenlijk door het VCA-certificaat al zijn beantwoord. Blijkbaar geeft het VCA-certificaat toch nog niet voldoende vertrouwen. Met als gevolg dat een contractor zoals Cegelec misschien wel de meest geauditeerde bedrijven in de industrie zijn geworden. Door de verschillende opdrachtgevers, die allen hun eigen regels hebben (werkkleding, alarmnummers, etc.), door de overheid en door de verschillende certificerende instellingen. Een probleem in de praktijk is dat er vaak toch nog te veel éénrichtingverkeer is van informatie van de opdrachtgever naar de aannemer in plaats van een vorm van samenwerking. De VCA werkt goed als de regeling gebruikt wordt voor de het doel waarvoor ze is gemaakt: voor de petrochemische industrie. Door het enorme succes wordt de VCA steeds meer gebruikt voor werk waarvoor ze niet is bedoeld, en dat leidt weer tot de ideeën voor een nieuwe VCA. Hij is echter geen voorstander van grote wijzigingen in de VCA. Pas de regeling geleidelijk aan en maak geen hele nieuwe regeling: evolutie in plaats van revolutie! Zijn ideaal is dat opdrachtgever en aannemer samen, gelijkwaardig werken aan risico-inventarisaties van nieuwe projecten en met langlopende contracten bijvoorbeeld jaarlijks een actieplan maken om tot veilig werken te komen.

En wie betaalt de prijs? Eigenlijk is Partoens van mening dat - als je je aan de wet houdt - ook aan alle eisen van de VCA voldoet. Het is inmiddels ingebakken in de cultuur van de contractors. En mogelijk is er geen (hoge) prijs: het voorkomen van ongevallen bespaart veel kosten. De kosten van certificatie zijn niet dusdanig dat die een grote belemmering vormen. Opdrachtgevers kunnen besparen op

¹ Mat Jongen is werkzaam als senior adviseur / onderzoeker bij TNO Kwaliteit van Leven, business unit Arbeid, Hoofddorp; hij is bestuurslid van de Contactgroep Gezondheid en Chemie en vanuit die functie medeorganisator van de bijeenkomst.

² Paul Swuste is werkzaam als universitair hoofddocent bij de sectie Veiligheidskunde, TU Delft, hij is bestuurslid van de Contactgroep Gezondheid en Chemie en vanuit die functie medeorganisator van de bijeenkomst.

³ Essenscia is een multisectorale koepelorganisatie die de vele activiteitsectoren van de chemie en de life sciences in België vertegenwoordigt. Ze groepeerde meer dan 700 ondernemingen die samen goed zijn voor meer dan 95% van de totale omzet van de sector (www.essenscia.be).

kosten van zelf uitgevoerde audits, alhoewel dit in de praktijk toch vaak blijft voorkomen.

Tot slot vraagt hij zich af hoe het komt dat de VCO - de veiligheidschecklist voor opdrachtgevers - nauwelijks van de grond komt, terwijl de vragen hierin grotendeels overeenkomen met die in de VCA.

Dirk Gyzels van Solvay gaat namens de grote opdrachtgevers in op het beleidsplan dat Essenscia, samen met de VIBNA (Vereniging Industriële bedrijven Noord-Anwerpen) heeft opgesteld om het veilig werken in de chemische industrie te bevorderen. Essenscia verenigt zo'n 400 chemische bedrijven in Vlaanderen. Het Essenscia beleidsplan is een leidraad die is ontwikkeld om de VGM informatie-uitwisseling tussen opdrachtgever en contractor als volwaardige partners te bevorderen.

De leidraad biedt opdrachtgever en contractor een effectieve hulp in het voorbereiden en bespreken van de VGM-aspecten van een specifieke opdracht.

Bij de leidraad is gebruik gemaakt van de vragen/eisen uit drie bronnen:

1. het wereldwijde 'Responsible Care' programma van de chemische industrie;
2. de Belgische welzijnswetgeving;
3. het beleidsplan van de VIBNA.

De leidraad is zo compleet mogelijk gemaakt en gaat in op de wederzijdse VGM verplichtingen van opdrachtgever en contractor in de verschillende stadia van de samenwerking (vanaf de offerteaanvraag voor aanvang van de opdracht tot aan de evaluatie na het beëindigen van de opdracht). Het gebruik van de leidraad tijdens het offertestadium moet er zorg voor dragen dat ook de veiligheidsaspecten van een opdracht voldoende worden meegenomen in de aanbiedingen. Dit laat toe om de volledigheid van de offertes (prijs,

techniek, VGM aspecten) van de verschillende contractors concurrerend te beoordelen. In de leidraad worden 2 hulpmiddelen aangeboden: de risicofiche en de VGM-checklist voor afspraken met aannemers. De risicofiche is een eenvoudig maar efficiënt hulpmiddel voor een eerste informatie-uitwisseling tussen opdrachtgever en contractor over het type werkzaamheden, de risico's, de door beide partijen te nemen maatregelen, de noodzakelijke persoonlijke beschermingsmiddelen en het eventueel gericht medisch onderzoek. De VGM-checklist is een uitgebreide checklist waarbij de VGM-afspraken voor aanvang van de werken worden vastgelegd met de contractor. In de verschillende stadia van de samenwerking tussen opdrachtgever en contractor genieten contractors die beschikken over een VCA-certificaat de voorkeur. Het Essenscia beleidsplan met zijn hulpmiddelen moet een garantie bieden tot de preventie van ongevallen.

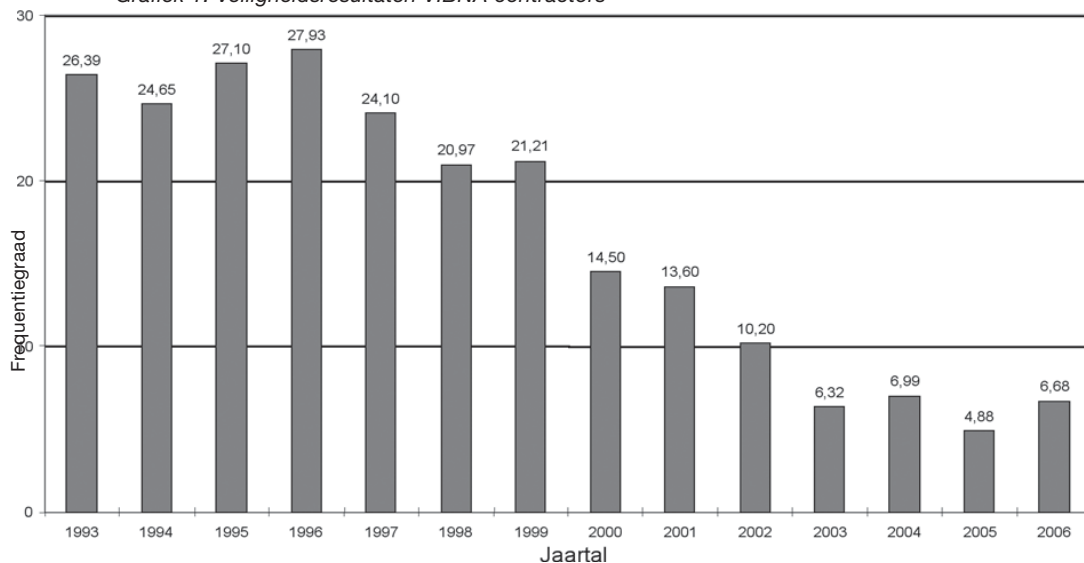
Na het doorlopen van de leidraad gaf Dirk Gyzels nog een overzicht van de veiligheidsresultaten van de contractors in de VIBNA-bedrijven in de periode 1993 tot 2006 (grafiek 1).

De sterke daling van de frequentiegraad is zeker toe te schrijven aan een verhoogd veiligheidsbewustzijn en een betere informatie-uitwisseling tussen opdrachtgevers en contractors. De eigen veiligheidsbeheerssystemen van de opdrachtgevers (met integratie van de Essenscia leidraad) alsook de VCA voor contractors hebben hiertoe in ruime mate bijgedragen.

Om in de toekomst deze resultaten nog verder te kunnen verbeteren zijn nieuwe accenten nodig die zich richten op veiligheidscultuur en veiligheidsgedrag.

Ook bij deze aanpak is het gezamenlijk inventariseren en bespreken van risico's en maatregelen door opdrachtgever en

Grafiek 1: Veiligheidsresultaten VIBNA contractors

Frequentiegraad = aantal ongevallen x 1000000 / aantal uren blootstelling aan het risico

contractor als volwaardige partner een essentieel onderdeel. Deze ontwikkeling en de wens van Jean-Pierre Partoens om tot een gelijkwaardige en gestructureerde samenwerking te kunnen komen liggen in elkaars verlengde en bieden concrete aangrijpingspunten voor betere samenwerking en daarmee veiligheid in de Vlaamse chemische industrie.

Nederland

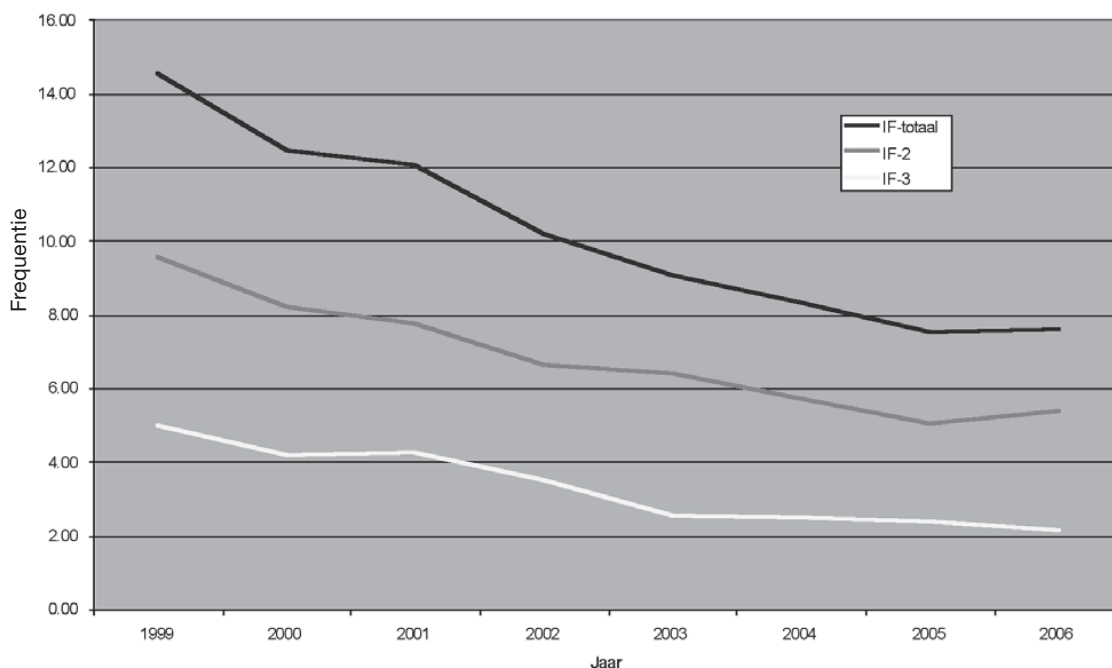
Dirk Muis, van de arbodienst van Imtech, een grote Nederlandse contractor die voornamelijk in Europa actief is met 16000 medewerkers, gaat in op de magie van VCA. Hij benadrukt het enorme succes van de VCA: er zijn in Nederland op grote schaal certificaten en VCA-diploma's uitgereikt: bijna 1 miljoen mensen hebben een VCA-opleiding, meer dan 500.000 mensen werken onder het VCA-systeem en ruim 12.000 bedrijven zijn VCA-gecertificeerd. Dit duidt op een grote inspanning bij bedrijven op het gebied van veiligheid. De situatie is inmiddels zo ver ontwikkeld dat VCA niet meer onderscheidend is voor een aannemer: het is een minimumeis. Er is echter bij een toenemend aantal opdrachtnemers weerstand tegen de VCA. Dit omdat het systeem onvoldoende aansluit op hun bedrijfssituatie, niet praktisch is en administratieve lasten geeft. Daarbij zijn er veel eisen voor relatief lage VGM-risico's en aan de andere kant geeft het systeem onvoldoende

aanknopingspunten voor het beheersen van de werkzaamheden in een omgeving met hoge risico's. Voordeel van de VCA is dat er duidelijke, concrete eisen zijn die het voor bedrijven gemakkelijker maakt er aan te voldoen. Aan de andere kant heeft het niet de verbeterpotentie van een managementsysteem met zijn plan-do-check-act mechanisme. Hij illustreert dit aan de hand van twee voorbeelden: voorbeeld 1 is een klein bedrijf dat concrete eisen nodig heeft en dat een minder ontwikkeld kwaliteitssysteem heeft. Voorbeeld 2 gaat om een groter bedrijf dat zowel qua managementsysteem als bedrijfscultuur verder is ontwikkeld. Voor dit bedrijf is VCA absoluut geen uitdaging meer. Hier is meer maatwerk nodig dat echter wel tot hogere veiligheidsprestaties kan leiden omdat er meer pro-actief wordt gewerkt. Zijn conclusies zijn dat:

1. VCA het antwoord is van het bedrijfsleven op een deregulerende overheid en concurrentie voorkomt op het gebied van veiligheid;
2. VCA veilig, gezond en milieuverantwoord werken bij veel bedrijven op de kaart heeft gezet;
3. VCA heeft bewerkstelligd dat een substantieel deel van de beroepsbevolking een veiligheidsdiploma heeft;
4. VCA in de bedrijfsvoering absoluut heeft geleid tot minder ongevallen;
5. VCA-bedrijven een structuur geeft om VGM risico's op de werkvloer te beheersen (checklist karakter met con-

Grafiek 2 Ongevallenfrequentie-index VCA bedrijven 1999 - 2006

Ongevallen frequentie

F-totaal: totaal aantal verzuimongevallen per miljoen manuren

F-2: aantal verzuimongevallen, minder dan 15 dagen, per miljoen manuren

F-3: aantal verzuimongevallen, meer dan 15 dagen, per miljoen manuren

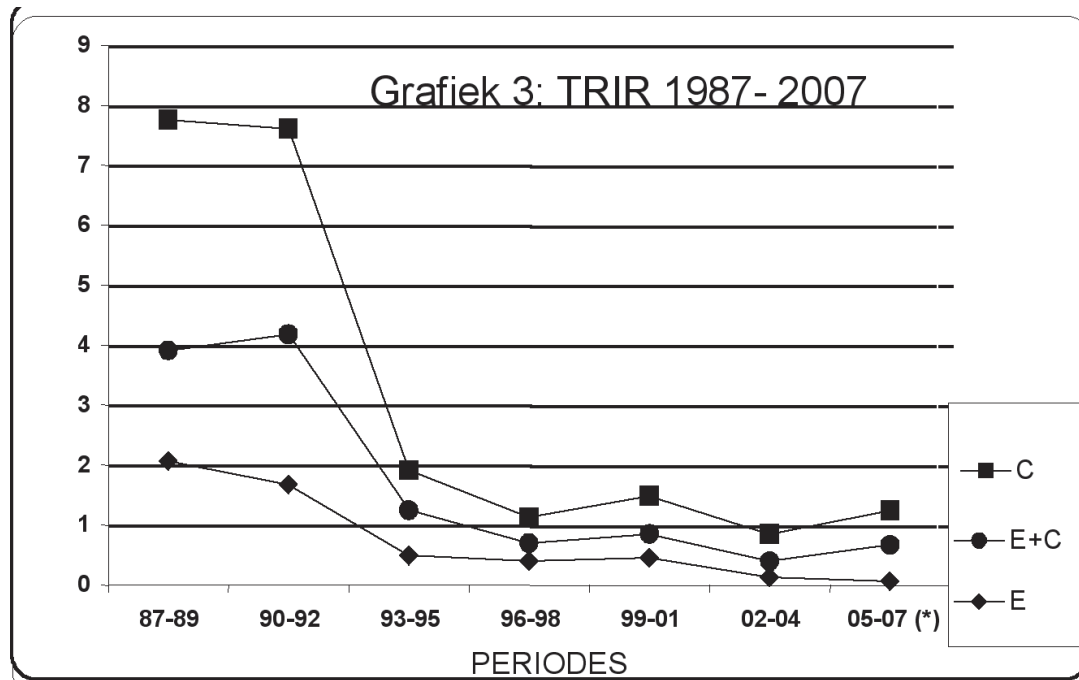
- crete en eenduidige minimumeisen VGM);
6. VCA bij 'koploper'-bedrijven ambitieuze VGM-prestaties in de weg staat (geen noodzaak om VGM te zien in termen van prestaties en doeltreffendheid).

Op de vraag wie de winnaars zijn noemt hij in de eerste plaats de mensen die geen ongeval hebben meegemaakt en op de tweede plaats de opleiders en certificeerders die op grote schaal cursussen geven en certificaten in stand houden.

Ton Jeen, van ExxonMobil heeft drie thema's voor zijn presentatie (1) hoe kun je nou aantonen dat VCA echt helpt? ExxonMobil heeft hiernaar onderzoek verricht waarvan hij vandaag de voorlopige resultaten wil presenteren, (2) hoe pas je een relatief eenvoudig systeem als VCA in een verder doorontwikkeld veiligheidsbeheersysteem van een groot, wereldwijd opererend bedrijf zoals ExxonMobil, en (3) hoe kijkt hij aan tegen de invoering van de nieuwe VCA2008. Hij geeft een korte terugblik op het ontstaan van de VCA begin jaren negentig na de constatering eind jaren 80 van een toenemend aantal ongevallen met aannemers. Dit heeft geleid tot één gestandaardiseerd veiligheidssysteem voor aannemers, de huidige VCA. Het effect hiervan toont hij aan door verschillende onderzoeken uit begin jaren 90 te presenteren. Het eerste onderzoek in 1993 ziet hij als een

nulmeting voor de effecten van de VCA op het aantal ongevallen met aannemers⁴. Een tweede onderzoek in 1996 laat een daling van 8% zien⁵. Hierbij moet worden aangetekend dat de invoering van de VCA bij de aannemers pas volledig tot effect is gekomen midden jaren negentig. Een derde onderzoek uit 2004 met de gegevens uit de database van de Stichting Samenwerken voor Veiligheid (SSVV) en het Centraal College van Deskundigen VCA in Nederland laat zien dat er een aanzienlijke daling van het ongevallen is opgetreden⁶. Hieruit bleek een aanzienlijke reductie van de verzuimongevallen bij alle VCA-bedrijven over de periode 1999-2006 (grafiek 2). Hoe groot de bijdrage is van het VCA-systeem alleen is echter moeilijk te zeggen. Daarom is in een historisch onderzoek bij één opdrachtgever (Esso Raffinaderij) een vergelijking gemaakt van dominante ongevallenscenario's vóór en ná introductie van het VCA-systeem (grafiek 3).

Grafiek 2 laat de algehele trend voor alle VCA bedrijven zien in de periode na de invoering van de VCA. Ook hierin is een dalende lijn te zien. Grafiek 3 geeft een beter historisch overzicht en laat, in ieder geval voor één opdrachtgever, een sterke vermindering van het aantal ongevallen (TRIR = alle ongevallen erger dan EHBO per 200 000 manuren; met vanaf 2002 introductie van een gedragsprogramma, inclusief de Laatste Minuut Risico Analyse). De

TRIR: Total Recordable Injury Rate (alle ongevallen excl. EHBO ongevallen per 200000 manuren)

E: ExxonMobil werknemers

C: Contractors

E+C: Totaal (gezamenlijk)

⁴ MoSHE scriptie C. van Berkel, 20 april 1993

⁵ HVK scriptie N. Denninghoff, september 1995

⁶ Jaarlijkse rapportages door certificerende instellingen

conclusie van Ton Jeen is dan ook dat de invoering van de VCA tot een sterke reductie van het aantal ongevallen heeft geleid en een succes is. Uit de ervaring bij ExxonMobil blijkt dat een goede afstemming tussen de VGM-systemen van opdrachtgever en aannemer hierbij cruciaal is.

Een VCA-certificaat van een aannemer moet passen binnen het grotere geheel van het veiligheidsbeheerssysteem bij een grote opdrachtgever zoals ExxonMobil. In dit stelsel vinden voortdurend ontwikkelingen plaats zoals een toenemende focus op het menselijk gedrag d.m.v. invoering van een gedragprogramma. Deze ontwikkelingen vinden plaats bij alle grote opdrachtgevers en leiden zo weer tot verschillende eisen aan aannemers. Dit is één van de achtergronden voor de nieuwe VCA (VCA*, VCA** en VCA Petrochemie), waarbij door het opnemen van aanvullende eisen voor de grotere aannemers werkzaam in de petrochemische industrie een standaardisatie wordt doorgevoerd, terwijl voor aannemers werkzaam in de andere branches volstaan kan worden met de VCA* en VCA**.

Samenvattend ziet hij de volgende voordelen van de nieuwe structuur van de VCA:

- Meer “op maat” benadering mogelijk met duidelijke positionering van de niveaus
- Minder “VCA te pas en te onpas” door vragen van het juiste certificaat
- Minder administratieve lasten en meer veiligheid op de werkvloer
- Hoger veiligheidsbewustzijn op werkvloer door LMRA (in VCA*, VCA** en VCA Petrochemie)
- Aanvullende eisen voor grote aannemers in petrochemie in plaats van per opdrachtgever (LMRA, gedragsprogramma, ketenbenadering door beoordeling/evaluatie van sub-contractors, meer management commitment, meer systeem benadering)

Cruciaal is de vraag hoeveel meer winst er valt te behalen als opdrachtgevers en opdrachtnemers SAMEN het VCA-systeem in de praktijk brengen? Door de juiste keuze van het van toepassing zijnde VCA-niveau (VCA*, VCA** of VCA Petrochemie) en een gemotiveerde samenwerking tussen opdrachtgevers en opdrachtnemers kan de nieuwe VCA (versie 2008) daarbij als winnaar uit de (belangen)strijd tussen opdrachtgevend en opdrachtnemende sectoren naar voren komen.

Afsluitende discussie

Alle sprekers zijn overtuigd van het succes en het nut van de VCA. Dat is bijna een bottom line is alle presentaties. In de afsluitende paneldiscussie blijkt duidelijk dat er evenwel geen consensus is over de noodzaak van de invoering van de nieuwe VCA. Vanuit de opdrachtgevers blijkt duidelijk behoefte aan de incorporatie van de ontwikkeling in hun eigen veiligheidsmanagementsystemen in de eisen aan de aannemers. Vanuit de contractors blijkt ook een behoefte aan meer maatwerk en een op voet van gelijkwaardigheid

samenwerken met elkaar bij het voorkomen van ongevallen. Vrees bestaat echter voor een al te grote verandering in de nieuwe VCA waardoor mogelijk een breuk ontstaat met de eisen en successen die tot nu toe zijn behaald. Een evolutie van de VCA is prima, maar de huidige voorstellen lijken meer op een revolutie, met alle risico's van dien. Hierbij ontstaat ook een discussie over de eisen die aan onderaannemers moeten worden gesteld: is VCA vereist of voldoen ander systemen ook. In Nederland lijkt de eis voor van het hebben van een VCA-certificaat strikter te zijn dan in België, waar andere systemen zoals OHS18001 of anderszins ook worden geaccepteerd.

Vanuit het publiek wordt de discussie geopend over de invoering van een beeldexamen voor de VCA. Goede medewerkers zakken nu voor het examen vanwege taalproblemen. Voor opleiders in de zaal is dat moeilijk te verteren. De andere kant van de medaille is echter, dat deze medewerkers met zo'n VCA (beeldexamen)diploma in principe ook tewerkgesteld zouden kunnen worden in de petrochemische sector, waar het kunnen lezen en begrijpen van een werkvergunning of taak-risico-analyse wel een basisvereiste voor veiligheid is.

Al met al was het een bijeenkomst waarin standpunten van zowel opdrachtgevers als (grote) aannemers duidelijk voor het voetlicht zijn gekomen met een levendige discussie over de ontwikkeling van de VGM-systemen van de opdrachtgevers waarop de systemen van de aannemers ook in de toekomst moeten blijven aansluiten. En dat betekent aanpassing van de VCA. Los van de discussie over de systemen lijken de presentaties alle aan te sturen op een nog verdere opwaardering en concretisering van de samenwerking tussen opdrachtgever en uitvoerder op projectniveau als een van de aangrijpingspunten voor verbetering.

Alle presentaties zijn te vinden op de website van de Contactgroep Gezondheid en Chemie (www.arbeidshygiene.nl onder: contactgroepen, CGC).

